

Recenzje

Psychologia polityczna, red. D. O. Sears, L. Huddy, R. Jervis, Wydaw. UJ, Kraków 2008, ss. 762.

Książka *Psychologia polityczna*, to kolejna, tym razem zagraniczna propozycja przybliżająca tę stosunkowo nową w Polsce dziedzinę psychologii. Na okładce polskiego wydania możemy przeczytać, że jest to podręcznik Międzynarodowego Towarzystwa Psychologii Politycznej, bez którego nie może się obyć żaden student psychologii politycznej. Praca podzielona jest na pięć części, poświęconych odrębnej tematyce.

Pierwsza część *Podejścia teoretyczne* zawiera siedem rozdziałów, z których każdy prezentuje teoretyczne podstawy wyjaśniania różnych zjawisk politycznych. I tak znajdziemy tu rozdział poświęcony podejmowaniu decyzji politycznych – oprócz przedstawienia dosyć już znanej teorii racjonalnego wyboru, znajdziemy tu także opis behawioralnej teorii decyzji. Ponadto autor przedstawia, jak bada się sposób podejmowania decyzji, a także pokazuje możliwości zastosowania teorii do badania decyzji wyborczych. Z kolei D. Sears i S. Levy przedstawiają podejścia do procesu socjalizacji politycznej, wskazując jednocześnie, jakie praktyczne korzyści może przynieść dokładne poznanie tego procesu. W rozdziale dotyczącym relacji pomiędzy osobowością a polityką, autor, David Winter, skupił się na wskazaniu różnych sposobów badania osobowości w polityce. Ciekawie zapowiadający się rozdział dotyczący ewolucyjnych podstaw uprawiania polityki, może być dla osób nie znających się na genetyce, dosyć mało przystępny, a co za tym idzie, nużący. Z kolei rozdział *Psychologia emocji i polityki*, jest w zasadzie rozdziałem dotyczącym głównie emocji, a dokładniej, trudności w badaniu wpływu emocji na politykę, wynikających z niejednoznaczności pojęć związanych z emocjami. Ostatni w tej części rozdział, poświęcony retoryce politycznej, jest bardzo ciekawym przeglądem badań z tego zakresu.

Część druga poświęcona jest stosunkom międzynarodowym i pokazuje możliwości zastosowania psychologii do zrozumienia i wyjaśnienia zjawisk z tego obszaru nauk politycznych. Jest to też jedna z ciekawszych części tej książki, ponieważ prezentuje mało znane w polskiej politologii podejście. Jego kontynuację znajdujemy także w innych częściach książki, poświęconych relacjom międzygrupowym oraz zmianie politycznej.

W pierwszym rozdziale tej części, Autor prezentuje, w jaki sposób zmieniało się wykorzystanie psychologii politycznej do analizy polityki zagranicznej. Ponadto omawia rolę zmiennych psychologicznych w niektórych obszarach oraz

wskazuje, co wydaje się najbardziej cenne, nowe możliwości zastosowania psychologii politycznej w tej dziedzinie. W kolejnym rozdziale tej części, Autor skupił się na jednej, wybranej teorii – teorii obrazu i przedstawił jej wykorzystanie w analizie stosunków międzynarodowych. Tą część książki kończy rozdział dotyczący konfliktów międzynarodowych i ich rozwiązywania, w których autorzy dokonują analizy konfliktów ze społeczno-psychologicznego punktu widzenia, jak również wskazują przyczyny prowadzące do ich eskalacji i utrwalenia. Główną jednak część tego rozdziału stanowi prezentacja interakcyjnego rozwiązywania konfliktów, którego ilustrację stanowią rozwiązania zastosowane w konflikcie izraelsko-palestyńskim. Warto tutaj zaznaczyć, że ta część książki została napisana w przystępny sposób, a zaproponowane do analiz podejście psychologiczne może zaciekać politologów zajmujących się stosunkami międzynarodowymi i zainspirować ich do podjęcia nowych badań i analiz.

Część trzecia książki poświęcona została masowym zachowaniom politycznym, a w głównej mierze komunikowaniu masowemu. Z tego też powodu, rozdział czwarty, poświęcony wartościom, ideologii oraz strukturyzacji postaw politycznych wydaje się tu nie pasować.

Część tą rozpoczyna rozdział dotyczący właśnie komunikacji masowej, w którym Autor na przykładzie współczesnych i „prawie współczesnych Stanów Zjednoczonych” dokonuje analizy wpływu teje komunikacji na trzy procesy – uwagę, percepcję oraz działanie. Jest to powtórzenie badań przeprowadzonych 40 lat temu Josepha Klappera, co pozwala prześledzić zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na przestrzeni kilkudziesięciu lat.

Podobnej tematyce poświęcony został drugi rozdział, w którym Autorka na przykładzie komunikatów formułowanych przez polityków, pokazuje proces tworzenia i sterowania wizerunkami politycznymi. Ciekawym uzupełnieniem tego rozdziału jest opis reakcji obywateli na komunikaty elit.

Z kolei Charles S. Taber w szczegółowy sposób analizuje proces tworzenia opinii publicznej na poziomie jednostek, wskazując różne psychologiczne czynniki decydujące o końcowym jego efekcie. Stara się również wyjaśnić, dlaczego, pomimo dużej ignorancji obywateli amerykańskich, demokracja przetrwała.

Część dotyczącą masowych zachowań politycznych kończy rozdział Stanleya Feldmana, poświęcony strukturyzacji postaw politycznych. Pierwszą jego część stanowi przegląd teorii dotyczących wartości. Dalej Autor wskazuje na relacje pomiędzy wartościami a postawami politycznymi, rozumowaniem politycznym i ideologią, wykazując jednocześnie luki w badaniach dotyczących tej kwestii. Dodatkowo dokonuje on krótkiego przeglądu badań nad stałością wartości oraz ich egzogenicznością względem postaw. Na zakończenie Autor pokazuje, na przykładzie wyników kilku znanych badań, jak wartości poszczególnych jednostek przekładają się na wartości społeczeństw.

Czwarta część książki dotyczy relacji międzygrupowych. Rozpoczyna ją rozdział autorstwa L. Huddy dotyczący relacji pomiędzy tożsamością grupową a spójnością polityczną. Jest to bardzo szczegółowy przegląd badań i teorii do-

tyczących rozwoju spójności politycznej oraz jej źródeł. Na zakończenie Autorka pokazuje, jak kontekst polityczny lub zagrożenie mogą wpływać na spójność grupy. Rozwinięcie tej tematyki znajdziemy w kolejnym rozdziale z tej części, w którym Autor John Duckitt, dokonuje konceptualizacji pojęcia uprzedzenia, wskazując, po pierwsze, na rolę procesu kategoryzacji społecznej w tworzeniu uprzedzeń, a po drugie, opisując naturę, wymiary i rodzaj uprzedzeń. Na zakończenie omówione zostały przyczyny uprzedzeń, tak na poziomie indywidualnym, jak i międzygrupowym.

Część dotyczącą relacji międzygrupowych kończy rozdział Virginii Sapiro, poświęcony płci kulturowej w badaniach z dziedziny psychologii politycznej. Autorka dokonuje przeglądu teoretycznych ujęć relacji pomiędzy płcią kulturową (wcześniej wyjaśniając ten termin) a psychologią polityczną, wskazując jednocześnie ciekawe obszary badawcze. Obecność tego rozdziału w części dotyczącej relacji międzygrupowych „usprawiedliwiać” może wskazanie przez Autorkę na problemy nierówności i stygmatyzacji związane z płcią.

Ostatnia część książki *Zmiana polityczna* jest chyba jeszcze bardziej eklektyczna. Zawiera ona bowiem trzy rozdziały – pierwszy dotyczący edukacji i obywatelstwa demokratycznego w zmieniającym się świecie, drugi poświęcony kolektywnym działaniom politycznym i trzeci analizujący patologiczne zjawiska polityczne, a mianowicie: ludobójstwa, masowe morderstwa i uporczywe konflikty. Całość kończy ciekawy esej autorstwa Roberta E. Lane’a, w którym Autor zadaje prowokacyjne pytanie, jak uwolnić politologię od niej samej.

Przedstawioną książkę charakteryzuje duży eklektyzm, związany również z tym, iż każdy z rozdziałów napisany został przez innego autora. Reprezentują oni różny styl pisania – część z nich potrafi bardziej przystępnie przedstawić prezentowaną tematykę, inni robią to w dosyć hermetyczny sposób. Niektóre z rozdziałów, mocno nasycone terminologią psychologiczną, mogą być dosyć trudno zrozumiałe dla przedstawicieli innych niż psychologia nauk. Z kolei dla psychologów, zawarta w nich wiedza, może być dosyć ogólnikowa (patrz rozdział *Psychologia emocji i polityka*). Ponadto dla polskiego czytelnika książka ta może sprawiać wrażenie psychologii polityki Stanów Zjednoczonych. Przykłady podawane przez autorów odwołują się w przeważającej części do przykładów z amerykańskiej polityki. Z tego to powodu, o wiele ciekawszą dla polskiego czytelnika zainteresowanego psychologią polityczną propozycją, jest książka Krystyny Skarżyńskiej, gdzie oprócz przykładów prezentowanych także w recenzowanej książce, są odwołania do polskiej rzeczywistości politycznej.

Natomiast na plus *Psychologii politycznej*” podać można zaprezentowanie szerokiego *spectrum* możliwości zastosowania psychologii politycznej do wyjaśniania zjawisk politycznych. Dla osób, które chciałyby zająć się badaniami z tego zakresu, jest to też dobre źródło informacji na temat teorii, stanu badań, które już zostały przeprowadzone oraz nowych możliwości eksploracji. Każdy rozdział kończy też bogata bibliografia, stanowiąca drogowskaz dla tych, którzy chcieliby poszerzyć swoją wiedzę w interesującym dla niego obszarze. Nie jestem

jednak pewna, czy jest to dobry podręcznik dla studentów, zwłaszcza polskich, który byłby w stanie zachęcić ich do zgłębienia wiedzy z zakresu psychologii politycznej.

Beata PAJAŁ-PATKOWSKA

Poznań

Vít Hloušek, Lubomír Kopeček, *Origin, ideology and transformation of political parties: East-Central and Western Europe compared*, Ashgate Publishing Limited, Surrey 2010, ss. 238.

Od dyktatury do demokracji. Tak w najkrótszy sposób można zdefiniować to, co wydarzyło się w Europie Środkowowschodniej i Wschodniej w ostatnich dwóch dekadach XX wieku. „Europa ukazała swoje nowe oblicze; żelazna kurtyna w końcu upadła, a kraje ze wschodu ponownie zaczęły łączyć się z zachodem kontynentu”¹. Zadziwiające jest, w jak szybkim tempie kraje byłego bloku komunistycznego zrobiły wielki skok cywilizacyjny. Dorównały starym demokracjom zachodu i zaczęły współdzielić jej tradycję. Część z krajów na wschód od linii Triest–Szczecin przystąpiła do NATO i UE. To pokazuje, że zmiany, jakie w nich zaszły są głębokie i nieodwracalne.

Wydarzenia zapoczątkowane przez polską „Solidarność” w roku 1980 pociągnęły za sobą inne kraje takie jak: Niemcy, Czechosłowację, Litwę, Łotwę, Estonię, Węgry, czy Słowenię. Wobec ogromu zmian, jakich byliśmy świadkami na przełomie ostatnich dwóch dziesięcioleci, zasadnym wydają się być pytania: jak wyglądają obecne systemy partyjne w krajach byłego bloku wschodniego? Jakie są korzenie ideologiczne partii w nich funkcjonujących? W jakim kierunku będzie zmierzać ich ewolucja? Ważnym jest również możliwość udzielenia odpowiedzi na pytanie – jak systemy te wyglądają na tle innych krajów, w szczególności na tle zachodnioeuropejskich partnerów.

Przedstawione powyżej pytania zadają dwaj czescy politolodzy, wychowankowie drugiego, co do wielkości Uniwersytetu naszych południowych sąsiadów – Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Ich publikacja pod tytułem *Orgins, ideology and transformation of political parties: East-Central and Western Europe compared* ukazała się nakładem wydawnictwa Ashgate Publishing Limited w 2010 roku.

¹ V. Hloušek, L. Kopeček, *Origin, ideology and transformation of political parties: East-Central and Western Europe compared*, Ashgate Publishing Limited, Surrey 2010, s. ix.